

DOI 10.51558/2490-3647.2024.9.1.581

UDK 327:94(497.6)

Primljeno: 11. 01. 2024.

Pregledni rad

Review paper

Admir Lisica

RAZVOJ BOSANSKOHERCEGOVAČKE DIPLOMATIJE NEPOSREDNO PRIJE I ZA VRIJEME AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU

Razvoj bosanskohercegovačke diplomatije potrebno je posmatrati već u periodu prije proglašenja nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine u martu 1992. godine, jer se godinu dana ranije dešavaju značajni događaji koji će u određenoj mjeri utjecati na priznavanje Bosne i Hercegovine kao nezavisne države, ali i na međunarodno pozicioniranje ove zemlje tokom ratnog perioda. Iako se o zvaničnoj bosanskohercegovačkoj diplomatiji može govoriti tek nakon priznavanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine, te formiranja nadležnih državnih institucija, 1991. godina je izuzetno važna, jer lobiranje koje su tadašnji bosanskohercegovački političari vršili na međunarodnom planu, podjednako na Zapadu i Istoku, od velike je važnosti, što su određeni međunarodni lideri potvrdili prilikom priznavanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine i uspostavljanja zvaničnih diplomatskih odnosa u prvim mjesecima 1992. godine. Rad se zasniva na pretpostavci da diplomatija u uslovima agresije predstavlja mukotrpan i višeslojan posao, ali da ove otežavajuće okolnosti nisu u konačnici bitnije utjecale na uspješnost bosanskohercegovačke diplomatije. Fokus rada je usmjeren na napore bosanskohercegovačke diplomatije da u uslovima agresije izgradi respektabilnu diplomatsku mrežu širom svijetu, a u smjeru dobijanja podrške za priznavanje Bosne i Hercegovine kao nezavisne države, ali i njene odbrane od agresije u periodu koji je uslijedio. Cilj rada jeste da uz konsultiranje arhivskih dokumenata i drugih relevantnih izvora analiziramo ključne događaje koji su bili od važnosti pri uspostavljanju diplomatskih kontakata bosanskohercegovačkih zvaničnika sa važnijim državama u svijetu te kako se bosanskohercegovačka diplomatija razvijala u uslovima agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Ova analiza će uz deskriptivni pristup, koji se nameće kao nužan, ponuditi i odgovore na koji način aktivnosti prije proglašenja nezavisnosti doprinosu

razvoju diplomatije, kako je tekao njen razvoj tokom agresije i u kojoj mjeri su ratne okolnosti bile otežavajuće za funkcioniranje bosanskohercegovačke diplomatije.

Ključne riječi: diplomatija; Bosna i Hercegovina; agresija; međunarodni odnosi; razvoj

UVOD

Uloga diplomatije ključna je u kontekstu jačanja međunarodne pozicije određene zemlje. Posebno su važni diplomatski kontakti i zagovaranja kada je riječ o državama koje su usljed geopolitičkih promjena na svjetskoj političkoj sceni uspjele da obnove svoju nezavisnost. Nakon 1989. godine, periodu u kojem su bivše komunističke države započele tranzicionu epohu na putu ka demokratizaciji društva, veliki broj zemalja koje su bile sastavni dio određenih saveza ili državnih zajednica kreću vlastitim putem. Takve odluke uvijek su teške i neizvjesne, što je bio slučaj i sa Bosnom i Hercegovinom. U okolnostima u kakvim se našla Bosna i Hercegovina, formalna i neformalna diplomatija su se nametale kao nužnost. Ovom izuzetno značajnom temom bavili su se mnogobrojni autori nastojeći ukazati na proces stjecanja nezavisnosti i državnosti Bosne i Hercegovine. U svemu tome sastavni dio bila je bosanskohercegovačka aktivna diplomatija. Prezentiranjem važnih događaja hronološkim pristupom moguće je spoznati u kakvim je okolnostima bosanskohercegovački diplomatski ostvario međunarodno priznanje, prijem u Ujedinjene nacije i članstvo u međunarodnim organizacijama. Za razumijevanje razvoja bosanskohercegovačke diplomatije u ratnim uslovima, te zbog čega već u prvim mjesecima diplomatske aktivnosti rezultiraju značajnim uspjehom, potrebno je sagledati stanje prije referenduma i provedene aktivnosti u smjeru informiranja svjetske javnosti o stanju u Bosni i Hercegovini.

STANJE PRIJE REFERENDUMA O NEZAVISNOSTI I POČETNE DIPLOMATSKE AKTIVNOSTI

Usljed političke krize u Jugoslaviji krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća jugoslovenske republike suočile su se sa novim okolnostima. Sve je ukazivalo na početak disolucije Jugoslavije, čemu je najviše doprinio velikosrpski nacionalizam. Pritisci usmjereni prema kosovskim Albancima (Schwartz 2000: 27) te napad na Sloveniju i Hrvatsku od strane Jugoslovenske narodne armije (JNA) bili su uvod u

agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Neposredno prije događaja u Sloveniji i Hrvatskoj, međunarodni akteri, u prvom redu Sjedinjene Američke Države i Francuska, zalagali su se za očuvanje Jugoslavije (Šehić 2013), Tadašnji predsjednik Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović nastojao je iznaći mirno rješenje jugoslovenske političke krize, a lično se i zalagao za opstanak Jugoslavije (Arifhodžić 2022), o čemu govore i mnogobrojni sastanci tokom 1991. godine širom bivše Jugoslavije na kojima je raspravljano o budućnosti zemlje (Izetbegović 2020). Uz Izetbegovića, spremnost na dogovor pokazivao je i njegov makedonski kolega Kiro Gligorov, s kojim je na sastanku „šestorice“ u Stojčevcu kod Sarajeva ostalim predsjednicima republika ponudio *Platformu o ustrojstvu buduće Jugoslavije*. Tim je prijedlogom predviđeno da Srbija i Crna Gora budu središte federacije (ili konfederacije), Bosna i Hercegovina i Makedonija polusamostalne, ali konstitutivne republike, a Hrvatska i Slovenija onoliko suverene i autonomne unutar konfederacije, koliko su smatrale potrebnim. Ovaj prijedlog je odbijen, a razlog tome je raniji dogovor između Tuđmana i Miloševića u Karađorđevu i Tikvešu tokom proljeća 1991. godine. (Medić 2021). Napori Izetbegovića u smjeru pridobijanja Miloševića i Tuđmana bili su uzaludni, te je postajalo jasno kako će i sam Izetbegović morati prihvatiti novu realnost koju je nametao “srpsko-hrvatski dogovor”. Prema mišljenju Šadinlije (2018), u Karađorđevu je dogovoren temeljni princip budućih srpsko-hrvatskih odnosa, a to je da se svi međusobni sukobi trebaju riješiti teritorijalnim namirivanjem na račun Bosne i Hercegovine.

Osim Gligorova, na sličnim stajalištima bio je i predsjednik Slovenije Milan Kučan, koji je također iskazivao podršku ideji bosanskohercegovačkog i makedonskog lidera. Tokom jednog od sastanaka sa američkim visokim zvaničnikom Jamesom Bakerom, Kučan je naglasio da plan Gligorov-Izetbegović nema za cilj odvajanje od Jugoslavije. Prijedlog o stepenastvoj federaciji za koji su se zalagala tri pomenuta predsjednika nije ozbiljnije razmatran od strane ostalih aktera. (Mulaosmanović 2013). Takvo rješenje nije zadovoljavalo srpsko političko vodstvo iako se prisutnima činilo da je sastanak na Stojčevcu bio korak naprijed. Napori za očuvanjem Jugoslavije bili su očigledno uzaludni, što je značilo da će bosanskohercegovačka politika morati da se preorijentira, a što se ubrzo i desilo.

Shvatajući opasnost za Bosnu i Hercegovinu Alija Izetbegović nastoji 1991. godinu iskoristiti za aktivnosti jačanja pozicije Bosne i Hercegovine na međunarodnom planu. U autobiografskoj knjizi *Sjećanja* Izetbegović, tadašnji predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, ističe da je 1991. godine s mladim bosanskohercegovačkim diplomatskim timom nastojao upoznati svjetsku javnost o

trenutnom stanju u Jugoslaviji, s posebnim fokusom na Bosnu i Hercegovinu. U martu 1991. godine austrijski zvaničnici pozvali su Izetbegovića u Beč na konferenciju o manjinama. Prema zapisima iz *Sjećanja* ovaj poziv i sastanak s predstavnicima Republike Austrije, koji je održan 25. marta 1991. godine, može se smatrati početkom zvanične bosanske diplomatije (Lisica 2022). Aliju Izetbegovića tada je primio tadašnji predsjednik Republike Austrije Kurt Waldheim, a imao je priliku upoznati se i sa ministrom vanjskih poslova Aloisom Mockom. Mock se u ratnim godinama svrstao među velike prijatelje Bosne i Hercegovine. Za svoje zasluge i zagovaranje među svjetskim zvaničnicima za bosansku stvar Mock je nakon agresije od predsjednika Alije Izetbegovića odlikovan prestižnim državnim priznanjem *Ordenom časti Zmaja od Bosne* (Arifhodžić 2022). U narednim godinama Austrija je nastavila aktivno pomagati Bosnu i Hercegovinu, posebno bošnjačkim izbjeglicama, koje su im se za gostoprimstvo odužili integriranjem i jačanjem austrijskog društva što potvrđuje uloga i mjesto brojnih građana bosanskohercegovačkog porijekla u Austriji. Svega nepuna dva mjeseca nakon zvanične posjete Beču Izetbegović je na poziv iranske administracije otputovao u posjetu Teheranu, gdje je na najvišem nivou bio primljen od tadašnjeg iranskog političkog vodstva. Jedan od domaćina tada bio je i ministar vanjskih poslova Ali Akbar Velayati. Nakon Austrije i Irana, treća zvanična posjeta Izetbegovića bila je Republici Turskoj u kojoj ga je dočekaio tadašnji predsjednik Republike Turske Turgut Özal. U Turskoj je razgovarano o mnogobrojnim pitanjima, a između ostalog bilo je razgovora i o Organizaciji islamske konferencije (OIC), čiji će član u narednom periodu postati Republika Bosna i Hercegovina. Bosanskohercegovačko balansiranje odnosa između Zapada i Istoka vidljivo je iz posjete koja je uslijedila nakon gostovanja u Austriji, Iranu i Turskoj. Naime, Izetbegović je na poziv američkog State Departmenta posjetio Sjedinjene Američke Države, gdje se sastao s četvericom istaknutih američkih senatora. Krajem augusta 1991. godine Izetbegović odlazi u Rim na sastanak ministara Evropske zajednice, na kojem je u konačnici usvojena Deklaracija o Jugoslaviji. Putovanje u Rim je iskoristio i za sastanak sa Papom (Izetbegović 2020). Do kraja 1991. godine, bosanskohercegovačka delegacija posjetila je još nekoliko inostranih zvaničnika s ciljem informiranja o trenutnom stanju u Jugoslaviji.

Aktivno djelovanje na međunarodnom planu potvrđuje tezu o preusmjeravanju bosanskohercegovačke politike od nastojanja da se očuva Jugoslavija, prema aktivnom djelovanju na međunarodnom planu, koje je u velikoj mjeri urodilo plodom tokom 1992. godine. Važno je istaći da prije samog referenduma o nezavisnosti Republika Bugarska u januaru 1992. godine postaje prva država koja je priznala

nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine (Lisica 2022b). Diplomatske posjete neposredno prije raspisivanja referenduma i njegove provedbe dale su određene rezultate već u prvim mjesecima 1992. godine o čemu govori i pismo tadašnjeg predsjednika Republike Turske Süleymana Demirela, u kojem pojašnjava razloge zbog kojih se Turska odlučila da među prvim državama prizna nezavisnost Bosne i Hercegovine, referirajući se na posjetu Izetbegovića i ostatka delegacije godinu dana ranije. Pismo je Predsjedništvu upućeno 8. februara 1992. godine, dva dana nakon priznavanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine od strane ove države. Neposredno prije proglašenja nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine Bill Clinton, tadašnji guverner američke savezne države Arkansas, upućuje pismo Predsjedništvu Bosne i Hercegovine u kojem daje podršku Bosni i Hercegovini i njenom narodu, te joj nudi priskrbnju i intenzivniju buduću saradnju. Iz uvida u ovaj dokument može se zaključiti kako je bosanskohercegovačko pitanje već prije Referenduma o nezavisnosti postajalo sve važnije u politici Sjedinjenih Američkih Država.¹ Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je 20. januara 1992. godine podnijelo zvanični zahtjeve Skupštini da raspiše referendum o nezavisnosti, što je bio ključni preduslov njenog budućeg međunarodnog priznanja. Na sjednici održanoj 24. i 25. januara 1992. godine, bošnjačkim i hrvatskim glasovima Skupština se opredjelila za postupanje prema zahtjevu Predsjedništva (Šehić 2013).

Diplomatski naponi u smjeru zadobijanja međunarodne podrške u prvim mjesecima 1992. godine bili su od presudnog značaja. Budući prvi ministar vanjskih poslova Republike Bosne i Hercegovine Haris Silajdžić, znajući da će podrška bosanskohercegovačkih Hrvata u provedbi referenduma biti itekako značajna, održao je sastanak sa Papom, kako bi od njega dobio podršku za nezavisnost Bosne i Hercegovine, što je Papa učinio, te utjecao na bosanskohercegovačke Hrvate da masovno izađu na referendum i izjasne se za nezavisnost Bosne i Hercegovine. (Lisica 2022b). Među bh Hrvatima bila su prisutna određena previranja oko pitanja referenduma jer su politički predstavnici bh Hrvata o tome imali različita mišljenja. Osim problematike oko definiranja pitanja referenduma, određeni krugovi unutar Hrvatske demokratske zajednice su promovirali ideju kantonizacije koja nije imala potrebnu većinu. U konačnici, prevladalo je mišljenje rukovodstva HDZ-a okupljenog oko Stjepana Ključića i Katoličke crkve da se na referndumu podrži nezavisnost (Kliko 2019). Uzmemo li u obzir navedene okolnosti s pravom se može zaključiti da su uprkos složenom političkom trenutku, ne samo za Bosnu i Hercegovinu već i za ostatak Jugoslavije, bosanskohercegovački politički predstavnici

¹ roclamation, State of Arkansas, Arkansas/Republic of Bosnia and Herzegovina, 08. 02. 1992.

tokom 1991. godine uz značajne napore doprinijeli u granicama mogućnosti da već na početku 1992. godine Bosna i Hercegovina bude prepoznata u međunarodnim krugovima kao nezavisna država. Naravno, i druge okolnosti, mimo neposrednog uticaja i djelovanja bosanskohercegovačkih političara, išle su u prilog tome.

MEĐUNARODNA PRIZNANJA, ČLANSTVO U UN I OTVARANJE DIPLOMATSKIH UREDA

U prva četiri mjeseca 1992. godine Bosnu i Hercegovinu su priznale sve vodeće evropske sile, ali i Sjedinjene Američke Države. Evropska zajednica je odlučila priznati nezavisnost Bosne i Hercegovine 6. aprila, a predsjednik SAD George Bush potpisao je odluku o priznanju nezavisnosti Bosne i Hercegovine 7. aprila 1992. godine. Dan kasnije je Bijela kuća objavila Bushevu izjavu u kojoj se navodi da će SAD odmah početi konsultacije o uspostavi punih diplomatskih odnosa (Šadinlija 2018). Neposredno prije spomenute odluke Haris Silajdžić, koji će kasnije biti i zvanično potvrđen za ministra vanjskih poslova Republike Bosne i Hercegovine, razgovarao je sa američkim državnim sekretarom Jamesom Bakerom. Nakon ovog izuzetno plodonosnog razgovora Baker je uputio pismo Izetbegoviću u kojem predlaže dijalog između Republike Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih Država o uspostavljanju punopravnih diplomatskih odnosa, što sasvim sigurno spada među najznačajnije početne diplomatske uspjehe nakon sticanja nezavisnosti (Arifhodžić 2022). Diplomatski odnosi između SAD i Bosne i Hercegovine uspostavljeni su 6. augusta 1992. godine. Prvi ambasador SAD Victor Jackovich predao je akreditive 23. juna 1993. godine, dok je ambasada SAD u Sarajevu otvorena 4. jula 1994. godine, simbolično, na Dan nezavisnosti te države (Karčić 2021).

Međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine potvrđeno je njenim prijemom u članstvo Ujedinjenih nacija na Generalnoj skupštini UN 22. maja 1992. godine, zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom. Ako napravimo komparaciju sa današnjim geopolitičkim okolnostima i pozicijom Kosova, koje ni nakon petnaest godina nije primljeno u UN, jasno je šta je i koliko značilo punopravno članstvo Bosne i Hercegovine svega nekoliko mjeseci nakon proglašenja nezavisnosti. Međutim, odluka UN, ali i stav Sjedinjenih Američkih Država prema Bosni i hercegovini nisu imali ozbiljniji utjecaj na velikosrpski režim, koji je širom Bosne i Hercegovine intenzivirao agresiju (Lisica 2022b). Priznanje i članstvo u UN i u tom smislu su bili od ključne važnosti jer su bosanskohercegovački diplomatski predstavnici su imali

sva prava kao i ostale članice ove međunarodne organizacije što im je olakšalo zagovaranje u interesu Bosne i Hercegovine (Sokol 2019).

U periodu od sticanja nezavisnosti do danas Bosna i Hercegovina je stekla članstvo u 89 značajnih organizacija, a čak 40 njih ostvareno je u prvih pet godina (Džananović 2019). Bosanskohercegovačka diplomatija svoje aktivnosti je intenzivirala nakon međunarodnih priznanja koja su tokom 1992. godine kontinuirano pristizala u Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine. Nakon punopravnog članstva u UN na sjedinici Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine 16. juna 1992. godine dr. Haris Silajdžić je potvrđen za ministra vanjskih poslova Republike Bosne i Hercegovine², iako je i prije toga diplomatski djelovao na međunarodnoj sceni o čemu je već bilo riječi. Važno je napomenuti da, u skladu sa okolnostima koje su tada vladale, Ministarstvo vanjskih poslova u prvim mjesecima nakon formiranja djeluje sa svega 20% kapaciteta. Tada je bilo svega osam uposlenika. Dvije godine kasnije broj uposlenika u Ministarstvu porastao je na trideset (Sokol 2019). Generalno, bosanskohercegovački diplomatski predstavnici tada djeluju u vanrednim okolnostima, bez zadovoljavajućih materijalno-tehničkih resursa. U ratnom periodu diplomatija funkcioniše u značajnom mjeri na entuzijazmu pojedinaca, s dosta improvizacije, ali uprkos tome rezultati su poprilično zadovoljavajući što potvrđuje i prezentirani podatak o velikom broju ratnih učlanjenja Bosne i Hercegovine u međunarodne organizacije.

O aktivnostima Predsjedništva i Ministarstva vanjskih poslova Republike Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 1992. godine svjedoče mnogobrojni zvanični izvještaji o putovanjima predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegovića i ministra vanjskih poslova Harisa Silajdžića. Jedan od prvih izvještaja iz 1992. godine sačinjen je nakon diplomatskih aktivnosti u Francuskoj. Na tom putovanju uz predsjednika Predsjedništva Aliju Izetbegovića boravio je Haris Silajdžić, budući ministar vanjskih poslova, a tada prema funkciji ministar za vanjsku saradnju, šefica kabineta predsjednika Sabina Berberović, te Fejzulah Arapović službenik za bezbjednost.³ Opširan izvještaj o putovanjima bosanskohercegovačkih predstavnika u Pakistan, Ujedinjene Arapske Emirate, Iran, Tursku i Albaniju u periodu od 26. do 31. oktobra 1992. godine sačinio je republički savjetnik Hajrudin Somun. Delegaciju Republike Bosne i Hercegovine dočekali su uz najviše državne počasti predsjednik Pakistana Gul Isak Kan i predsjednik Vlade Navaz Šerif. Razgovarano je o pomoći Pakistana

² Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Odluka o izboru predsjednika Vlade, potpredsjednika Vlade i ministara – članova Vlade Republike Bosne i Hercegovine, Br. 02-111-414/92, 15. 06. 1992. Sarajevo.

³ Kabinet predsjednika, Izvještaj o putovanju predsjednika Predsjedništva u Francusku, 15-16. 01. 1992.

te o unapređenju saradnje na svim nivoima, uz molbu bosanskohercegovačke strane da se Pakistana založi za Bosnu i Hercegovinu na međunarodnom planu.⁴ U narednim godinama Pakistan je realizirao različite aktivnosti podrške Bosni i Hercegovini. U izvještaju se navodi kako je sastanak u Ujedinjenim Arapskim Emiratima kojem je domaćin bio predsjednik UAE Zajed Bin Sultan Al-Nahajan bio intenzivan, da se razmatrala pomoć UAE Bosni i Hercegovini, te otvaranje biroa/predstavništva Bosne i Hercegovine u Abu Dabiu. Sastanak u Iranu je također bio plodonosan, a bosanskohercegovačku delegaciju ugostio je iranski predsjednik Rafsandžani. Razgovarano je o iranskoj pomoći u hrani, oružju, nafti i lijekovima na čemu je Alija Izetbegović bio zahvalan iranskom predsjedniku, ali i vjerskom vođi Hamneiju, najutjecajnijem iranskom zvaničniku.⁵ Obećanja sa ovog sastanka nisu ostala neispunjena jer tokom rata Iran je, uprkos embargu, kontinuirano dopremao nauružanje za Armiju Republike Bosne i Hercegovine, uz prećutnu američku saglasnost (Hadžikadunić 2013) O iranskoj pomoći u svojoj knjizi *Završiti rat* govori i Richard Holbrooke, u kontekstu pritisaka na Aliju Izetbegovića po završetku agresije da se Bosna i Hercegovina distancira od „Iranaca i mudžahedina“ (Holbrooke 1998: 265).

U Turskoj je bosanskohercegovački diplomatski tim razgovarao sa predsjednikom ove zemlje Turgutom Özalom, predsjednikom Vlade Süleymanom Demirelom, te ministrom vanjskih poslova Hikmetom Çetinom. Razgovarano je o humanitarnoj pomoći u višemilionskom iznosu, te o mogućnosti da se bošnjačke izbjeglice smjeste u Turskoj i Sjevernom Kipru. Kratak sastanak u povratku Alija Izetbegović je održao sa političkim predstavnicima Albanije, koja je izrazila podršku Bosni i Hercegovini, ali zbog finansijske krize Albanija nije bila spremna za finansijsku pomoć. Sa svim spomenutim delegacijama je razgovarano i o što skorijoj uspostavi diplomatskih odnosa.⁶ Svi navedeni sastanci bili su u službi promocije interesa Bosne i Hercegovine, što se nametalo kao nužno u ratnim okolnostima za jednu zemlju koja je tek proglasila nezavisnost. Da je bosanskohercegovačka diplomatija bila podjednako aktivna na Istoku i Zapadu potvrđuju izuzetno dinamične diplomatske aktivnosti prema SAD, koje su tokom agresije pokazale svoju prijateljsku opredjeljenost prema suverenitetu Bosne i Hercegovine. U kontekstu odnosa između

⁴ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Izvještaj o posjeti Predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine g. Alije Izetbegovića Islamskoj Republici Pakistan, Sarajevo, 04. 11. 1992.

⁵ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Izvještaj o radnim posjetama predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine g. Alije Izetbegovića UAE, Iranu, Turskoj i Albaniji 26-31. oktobra 1992. godine, Sarajevo, 07. 11. 1992. godine.

⁶ Isto

SAD i Bosne i Hercegovine iznimno je važno spomenuti zvanične posjete Alije Izetbegovića i saradnika SAD-u tokom perioda agresije. Naime, prema istraživanjima Hamze Karčića (2013) Alija Izetbegović je tokom ratnih godina čak šest puta zvanično posjetio SAD, od toga su četiri susreta bila sa predsjednikom Clintonom. Za jednu mladu državu kakva je tada bila Bosna i Hercegovina veliku stvar predstavlja da u prvim godinama i počecima njenog diplomatskog puta predsjednik ostvaruje česte kontakte sa američkom administracijom. Uspostavljanje jakih veza sa SAD bio je cilj diplomatskih Bosne i Hercegovine, čije je vodstvo bilo svjesno da bez angažmana ove sile u ratu se ne može očekivati pozitivan epilog.

Međunarodnom pozicioniranju Bosne i Hercegovine te jačanju veze sa SAD doprinijelo je učešće u procesima bosnskohercegovačkog diplomate Muhameda Šaćirbegovića (Sacirbay). Od strane predsjednika Alije Izetbegovića imenovan je za ambasadora, predstavnika Bosne i Hercegovine u New Yorku, specijalno po pitanju prijema Bosne i Hercegovine u Ujedinjene nacije. Djelovanje Sacirbaya se može okarakterisati kao veoma energično (Džananović 2019). Odluka o imenovanju Sacirbaya donesena je početkom 1992. godine. Bilo je važno da Bosna i Hercegovina na bitnim mjestima ima vlastite predstavnike kako se o njenoj sudbini ne bi razgovaralo bez nje. Bosna i Hercegovina je na putu do nezavisnosti imala dosta prepreka i u ličnostima određenih svjetskih lidera, među kojima ističe posebno negativna uloga francuskog predsjednika François Mitterranda (Sacirbay 2020). Odnosi sa Francuskom su promijenili smjer nakon što Jacques Chirac dolazi na mjesto predsjednika.

Diplomatske aktivnosti bile su intenzivne tokom prve godine agresije, a da su bile i plodonosne potvrđuju zvanični podaci i epilog tih aktivnosti. Naime, napori bosanskohercegovačke diplomatije na kraju ratne 1992. godine rezultirali su time da je Bosna i Hercegovina priznata kao nezavisna država od 76 država (Arifhodžić 2022). Značajno je spomenuti da su bosanskohercegovačkoj diplomatiji na početku pristupale diplomate iz službe SFRJ, koji su u početku činili i njeno glavno jezgro. Vladin dokument *Prijedlog stavova o aktivnostima za otvaranje diplomatsko-konzularnih predstavništva Bosne i Hercegovine u inostranstvu, sa pregledom DKP-a RBiH u inostranstvu i sistematizacijom poslova* sadrži spisak zemalja u kojima je trebalo hitno otvoriti diplomatska predstavništva. Naime, uprkos velikom broju priznanja Bosne i Hercegovine od strane zemalja širom svijeta, njena diplomatska mreža razvijala se sporo (Arifhodžić 2022). Dokument Vlade govori o svjesnosti tadašnjih ključnih političkih predstavnika koliko je važno jačanje diplomatske mreže, ali i o tome da stanje na terenu nije bilo na potrebnom nivou. Tokom 1993. godine

diplomatska predstavništva Bosne i Hercegovine osnivana su širom svijeta, a mnoga od njih su istoj godini postala zvanične ambasade Republike Bosne i Hercegovine. Umjesto dotadašnjeg ministra Harisa Silajdžića, koji je nastavio sa diplomatskih aktivnostima sa pozicije predsjednika Vlade, na čelo Ministarstva vanjskih poslova dolazi dr. Irfan Ljubijankić.⁷ Ljubijankić je kao i Silijadžić podjednako bio posvećen jačanju međunarodne pozicije Bosne i Hercegovine. Od stjecanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine do aprila 1995. godine Bosna i Hercegovina je dobila priznanje od 93, a imala je uspostavljene diplomatske veze sa 62 zemlje, dok je u više od 40 diplomatsko-konzularnih punktova u svijetu imala svoje diplomatske predstavnike, te jednak broj otvorenih stranih ambasada u Bosni i Hercegovini (Vlajčić 1996). U pogledu jačanja međunarodne pozicije Bosne i Hercegovine tokom 1993. godine bilježi se niz značajnih događaja. Ljetni mjeseci nisu donijeli željeni mir. Pritisak međunarodne zajednice na bošnjačke političke predstavnike da prihvate novo uređenje Bosne i Hercegovine bio je sve izraženiji. Veliku dilemu izazvao je Ženevski mirovni plan, koji je podrazumijevao podjelu na tri etničke republike (Begić 1997). Owen-Stoltenbergov ili Ženevski plan nametao je izuzetno labavu uniju etničkih republika, koja kroz dvije godine od potpisivanja sporazuma može biti raspuštena putem referenduma, što bi značilo i raspad Bosne i Hercegovine. U takvim okolnostima 27. i 28. septembra 1993. godine u Sarajevu je organiziran Bošnjački sabor. Na Bošnjačkom saboru, te kasnije na zasjedanju Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, odbijen je Owen-Stoltenbergov plan, kojim bi bosanskohercegovačka Vlada dobila 33% teritorije. Time je zvanično odbačena mogućnost podjele Bosne i Hercegovine (Najetović 2009).

Početakom 1993. godine za prvu ambasadoricu Bosne i Hercegovine jednoj stranoj zemlji imenovana je Bisera Turković. Prve mjesece provedene na čelu ambasade u Republici Hrvatskoj ona ocjenjuje kao dosta zahtjevne, što je bilo razumljivo, zbog kompleksnosti odnosa između Hrvatske i Bosne i Hercegovine u periodu od 1993. do 1994. godine (Turković 2022). Nakon ambasade u Hrvatskoj, Bosna i Hercegovina otvara svoje diplomatske urede u Pakistanu, Iranu, Sjedinjenim Američkim Državama i Maleziji (Sokol 2019). U januaru 1993. godine otvorena je i prva ambasada u opkoljenom Sarajevu i to ona Republike Francuske (Ambassade de France 2023), čije političko rukovodstvo na početku srpsko-crnogorske agresije nije imalo pozitivnu ulogu. Ubrzo nakon Francuske ambasade u Bosni i Hercegovini otvaraju SAD, Iran, Hrvatska, Turska i Njemačka (Sokol 2019). Za izgradnju pozitivnog međunarodnog

⁷ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Odluka o imenovanju ministara u Vladi Republike Bosne i Hercegovine, br. 02-111-736/93, 28.10.1993. Sarajevo.

imidža Bosne i Hercegovine, te pridobijanje prijatelja za bosansku stvar uloženo je puno truda od strane formalnih i neformalnih aktera. Sumirajući rezultate kontinuiranog zalaganja bosanskohercegovačkih diplomata u uslovima agresije, te zasluge koje je javnost pripisivala njemu i Harisu Silajdžiću, Alija Izetbegović (1995: 21) je izjavio:

„Ponekad hvale mene i Silajdžića kako uspijevamo vani. Uistinu, svijet je prema nama uslužan, vrata nam se svugdje otvaraju, pruža se pomoć Bosni itd. Nije to ni zasluga ni moja ni Silajdžićeva. To je zasluga Bosne, bolje rečeno dvije stvari vezane za Bosnu – njena patnja i njen otpor.

Iako velike zasluge za uspostavljanje i djelovanje diplomatije Bosne i Hercegovine u prvim godinama od postizanja nezavisnosti pripadaju trojcu Izetbegović, Silajdžić, Sacirbay, koji su sa saradnicima kreirali međunarodnu politiku Bosne i Hercegovine, važnu ulogu imaju i prvi ambasadori i diplomatski službenici Bosne i Hercegovine nerijetko primorani da svoje aktivnosti realiziraju uz određenu improvizaciju, a zbog nedostatka potrebnih resursa za nesmetano djelovanje i obavljanje ustaljenih diplomatskih dužnosti, te nedovoljno osposobljenog kadra.

PRITISCI NA BOSANSKOHERCEGOVAČKE DIPLOMATSKE PREDSTAVNIKE I POSTIZANJE MIRA

Tokom 1994. i 1995. godine, broj diplomatskih predstavništva, konzularnih ureda i ambasada Bosne i Hercegovine i u Bosni i Hercegovini je rastao, uprkos svim otežavajućim okolnostima. Najvažnija diplomatska aktivnost 1994. godine jeste potpisivanje Washingtonskog mirovnog sporazuma kojim je okončan sukob između Hrvatskog vijeća odbrane i Armije Republike Bosne i Hercegovine. Na ovaj način kreiran je put za formiranje bošnjačko-hrvatske federacije (današnji entitet Federacija BiH). Međunarodna zajednica je vršila pritisak na hrvatsku stranu da potpiše sporazum, posebno SAD. Specijalni izaslanik tadašnjeg predsjednika Clintona Charles Redman posjetio je Zagreb u više navrata, a prema dostupnim izvorima Hrvatska je bila u opasnosti od uvođenja sankcija baš kao kao Srbija i Crna Gora, a zbog učešća Hrvatske vojske u sukobima na teritoriji Bosne i Hercegovine, te je potpisivanje ovog sporazuma bilo nužno za predsjednika Tuđmana. Sporazum za novi Ustav u Washingtonu 18. Marta 1994. godine potpisali su Alija Izetbegović, Franjo Tuđman, Haris Silajdžić i Krešimir Zubak (Begić 1997; Najetović 2009). Prema Mulaosmanoviću (2013), američka strana nije željela ništa prepustiti slučaju, te su strane bile faktički primorane na potpisivanje sporazuma. Kasim Trnka, glavni

saradnik Harisa Silajdžića tokom Washingtonskih pregovora, nedugo nakon potpisivanja, prezentirao je dokument koje su dvije strane prihvatile:

„Na temelju suverenosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Bosne i Hercegovine, narodi i građani Bosne i Hercegovine, odlučivši osigurati punu nacionalnu jednakost, demokratske odnose i najviše standarde, prava čovjeka i ljudske slobode, ovime osnivaju Federaciju. Bošnjaci i Hrvati, kao konstitutivni narodi (zajedno s ostalima) i građani Republike Bosne i Hercegovine, u vršenju svojih suverenih prava, pretvaraju unutrašnje ustrojstvo područja s većinskim bošnjačkim i hrvatskim pučanstvom u Republici Bosni i Hercegovini u Federaciju koja se sastoji od federalnih jedinica s jednakim pravima i odgovornostima. Odluke o ustavnom ustrojstvu područja Republike Bosne i Hercegovine s većinskim srpskim pučanstvom donijet će se tijekom pregovora o mirnom rješenju i na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji.“ (prema Mulaosmanović 2013: 150)

Ubistvo ministra vanjskih poslova Irfana Ljubijankića od strane takozvane Vojske Republike Srpske Krajine bio je veliki gubitak za Vladu Republike Bosne i Hercegovine. Uprkos tome, Bosna i Hercegovina je nastavila sa ustaljenim aktivnostima na međunarodnom planu, a na mjesto Ljubijankića imenovan je Muhamed Sacirbay (Arifhodžić 2022). Jedan od najozbiljnijih izazova za novog ministra vanjskih poslova bio je sastanak u Ankari koji je održan 4. septembra 1995. godine. Uz Sacirbaya sastanku je prisustvovao Alija Izetbegović. Tu je američka delegacija izvršila je pritisak na bosanskohercegovački diplomatski tim oko prihvatanja imena „Republika Srpska“, a ovakvo ime je branio Robert Owen, pravni ekspert iz tima Richarda Holbrooka. On je naveo kako u SAD ispred svoga imena riječ republika ima i Teksas, a predstavlja samo jednu od saveznih država. Nakon velikog pritiska usaglašeno je pomenuto ime, a Holbrook se kasnije hvalio kako su „pritisnuli Izetbegovića uza zid“. Nakon potpisivanja Ženevskih, a kasnije i Njujorških principa, stekli su se uslovi za konačne dogovore u Daytonu. Bitno je istaći kako u drugoj polovini 1995. godine velikosrpska strana doživljava mnogobrojne vojne poraze na frontu. Uz američki pritisak bosanskohercegovačka strana je bila primorana da početkom oktobra 1995. potpiše *Sporazum o prekidu vatre u Bosni i Hercegovini*, što je faktički bilo spasonosno rješenje za velikosrpsku stranu koje je na taj način izbjegla potpuni vojnički poraz, čega je bilo svjesno i srpsko rukovodstvo u Beogradu (Bećirović 2021). Po naređenju Alije Izetbegovića uspostavljen je prekid vatre od 12. oktobra 1995. godine, čime su na teritoriji Bosne i Hercegovine okončane ratne operacije (Šadinlija 2018). I prije samih razgovora u Daytonu izvršen je pritisak na bosanskohercegovački diplomatski tim, kojem je dato

do znanja da će ukoliko odbije mirovno rješenje biti krivac za nastavak rata tj. da dogovora nema zbog „tvrdoglavosti Sarajeva“ (Hoolbruke, 1998). Posebno su američki dužnosnici neposredno pred pregovore u Daytonu bili kritični prema Muhamedu Sacirbayu, ističući kako ih njegovo ponašanje iritira. Navodi se također da u pojedinim trenucima vođe bosanske delegacije Izetbegović, Sacirbay i Silajdžić nisu uvijek iskazivali međusobno razumijevanje, što je evidentirano kao jedna od slabosti u diplomatskim aktivnostima posljednjih mjeseci rata. Alija Izetbegović u svojim memorima također potvrđuje da su pregovori oko uspostave mira u Bosni i Hercegovini bili izuzetno teški, a iz njegovih zapisa može se zaključiti da je i sam bio pod velikim pritiskom, te da nije pretjerano zadovoljan ovakvim epilogom (Izetbegović 2001). O događajima neposredno i za vrijeme pregovora u Daytonu Sacirbay je detaljno govorio u intervju za sedmični magazin „Stav“:

„Ja sam u diplomatiju došao kao čovjek izvana, imao sam najmanje da izgubim i nisam želio da njima kažem da moraju ili da ću ih ja nekako ucijeniti. Meni je bilo stalo da napravim što je najbolje, ali podsjetit ću vas na jednu istinu, rizik da Dayton propadne, rat se nastavi i da mi budemo optuženi za to je ogroman, mnogo veći za nas koji predstavljamo cijelu Bosnu i Hercegovinu i njeno stanovništvo nego za neke koji predstavljaju svoje lične interese i interese Srbije. Zato neću kazati da je predsjednik u tome bio kriv, ali hoću kazati da nismo trebali ići jer je Holbrooke vidio da pregovori ne idu u pogledu toga kako kvalitativno politički treba BiH da izgleda. Njegov je rezon bio veoma jasan, ne mogu dovesti Bošnjake da se slože s Miloševićevom i Karadžićevom vizijom Bosne i Hercegovine, onda ću ih dovesti u pregovore o kartama, kada staviš liniju u te karte, to je već gotovo. RS je primila prava autonomne jedinice i pravo da sve negira i osporava. To nema nijedna autonomna regija. A ona to radi sada na instrukcije ne samo Beograda nego i Rusije i Kine. Mi smo sada postali novi diplomatski ratni teren velikih sila. U Daytonu 1995. sam vidio da su moje američke vrijednosti izdate, sada vidimo da su izdati i američki i evropski interesi. Mi smo bili uvjereni od 1992. do 1995. da je ono što se dešava u Bosni zadnji rat 20. stoljeća, ali jasno je sada da je to bio prvi sukob 21. stoljeća i da se dalje nastavlja.“ (Sacirbay 2020)

Diplomatski naponi uloženi tokom višednevnih pregovora u Daytonu donijeli su mir. Daytonski mirovni sporazum je nametnuto rješenje, ali je u konačnici dovelo do okončanja dugogodišnjeg rata. Kasim Begić (1997) navodi da je u odnosu na ranije pokušaje uspostavljanja mira Daytonski sporazum predstavljao sasvim novi pristup iznalaženja mirovnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu. Holbrook (1998) je Daytonski sporazum, potpisan u Parisu 14. decembra 1995. godine, smatrao za veliki uspjeh SAD, što je direktno išlo u korist i Evropi, koja je bila zadovoljna okonačnjem rata.

Bosanskohercegovačka diplomatija, uz sve nedostatke, probleme s kadroviranjem i objektivne prepreke usljed vanrednog stanja, na koncu agresije imala je uspjeha. Bliski saradnici tadašnjeg predsjednika SAD Billa Clintona u svojim memoarima, kao i sam Clinton, daju prilično pozitivne osvrtne na Izetbegovića, Sacibaya i Silijadžića i njihovu diplomatsku aktivnost. Holbrooke, između ostalog, za Silajdžića ističe da je imao intenzitet, bio energičan. U knjizi *My life* Aliju Izetbegovića spominje više puta, a konstatira da je imao ulogu vodećeg političara. Holbrooke Izetbegovića smatra ključnim akterom opstanka Bosne i Hercegovine, a njegovu borbu smatra revolucionarnom. Kada je riječ o Sacirbayu, Hoolbruke, ali i Strobe Talbott, smatraju kako je on kroz svoje djelovanje ostavio utisak da je podjednako „Amerikanac i Bosanac“ (Karčić 2021: 44). Ono što se može uzeti kao slabost diplomatskog djelovanja u vanrednim okolnostima jeste da su bosanskohercegovački predstavnici često sučeljavali vlastita mišljenja, nisu pokazivali jedinstvene stavove u trenucima kada je to bilo neophodno, a što su međunarodni zvaničnici znali da iskoriste.

Rezultati na međunarodnom planu postignuti u periodu od 1991. do 1995. godine bili su značajan preduslov za kasnije unapređenje diplomatske mreže i međunarodnog pozicioniranja Bosne i Hercegovine. Činjenica da je Bosna i Hercegovina na kraju agresije imala širom svijeta blizu četrdeset otvorenih diplomatskih predstavništava govori o značajnom uspjehu bosanskohercegovačke diplomatije. Rad diplomatskih ureda u prvim godinama bio je otežan zbog nedostatka sredstava, a diplomate često nisu imale ni naknadu za svoje radne obaveze (Sokol 2019), čime je postignuti uspjeh u ratnom periodu još značajniji. Trideset dvije godine poslije Bosnu i Hercegovinu priznaje 177 država širom svijeta (MVP 2020), a u posljednjih nekoliko godina primjetno je nastojanje Bosne i Hercegovine da ojača diplomatsko-konzularnu mrežu kroz otvaranje dodatnih ureda. Iako se pregovarački procesi tokom rata mogu ocijeniti različito, jer se očekivanja bosanskohercegovačkih delegacija i rezultati nisu uvijek poklapali, neosporna je činjenica da je rasprostranjenost diplomatskih ureda širom svijeta omogućila promociju interesa Bosne i Hercegovine.

ZAKLJUČAK

Geopolitičke promjene koje su krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog stoljeća zahvatile Evropu nisu mimoišle ni područje Balkana. Disolucija Jugoslavije je kreirala novu društveno-političku realnost, čiji epilog su bile nezavisne države među kojima je bila i Bosna i Hercegovina. Put u nezavisnost Bosne i Hercegovine bio je izuzetno neizvjestan i mukotrpan i iziskivao je kontinuirano

ulaganje napora u cilju pridobijanja međunarodne naklonosti. Značajne aktivnosti u tom smjeru su realizirane neposredno prije referenduma o nezavisnosti, kada su činjeni prvi diplomatski potezi u smjeru lobiranja za Bosnu i Hercegovinu, koji će se kasnije ispostaviti kao izuzetno značajni, o čemu svjedoče različiti zvanični dokumenti i zapisi. Bosanskohercegovačke diplomate su bile neprekidno primorane da brane poziciju Bosne i Hercegovine na međunarodnoj sceni, a posebno u vremenu agresije od 1992. do 1995. godine kada Bosna i Hercegovina formira svoje državne institucije. Tokom 1992. godine Bosna i Hercegovina je priznata od gotovo svih kredibilnih svjetskih sila, ali se na uspostavljanje diplomatskih odnos moralo sačekati, što potvrđuje činjenica da je prva ambasada otvorena u Hrvatskoj 1993. godine. Iste godine je u Bosni i Hercegovini otvorena ambasada Republike Francuske u Sarajevu. Tokom rada glavni fokus je bio na analizi aktivnosti diplomatskih predstavnika Bosne i Hercegovine u smjeru jačanja njene međunarodne pozicije. U uslovima agresije te aktivnosti bile su iznimno otežane. Diplomatske aktivnosti Bosne i Hercegovine u ratnom periodu od 1992. do 1995. godine mogu se tematizirati na različite načine i iz različitih uglova, što ovu temu čini kompleksnom, ali i izuzetno privlačnom za autore koji se bave historijom, međunarodnim odnosima i sociološkim procesima.

IZVORI

1. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Pismo Sulejmana Demirela upućeno Aliji Izetbegoviću o priznavanju nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine, Ankara, 08. 02. 1992.
2. Proclamation, State of Arkansas, Arkansas / Republic of Bosnia and Hercegovina, 08. 02. 1992.
3. Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, Kabinet predsjednika, Izvještaj o putovanju predsjednika Predsjedništva u Francusku, 15-16. 01. 1992.
4. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Izvještaj o posjeti Predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine g. Alije Izetbegovića Islamskoj Republici Pakistan, Sarajevo, 04. 11. 1992.
5. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Izvještaj o radnim posjetama predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine g. Alije Izetbegovića UAE, Iranu, Turskoj i Albaniji 26-31. oktobra 1992. godine, Sarajevo, 07. 11. 1992. godine.

6. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Odluka o imenovanju ministara u Vladi Republike Bosne i Hercegovine, br. 02-111-736/93, 28. 10. 1993. Sarajevo.
7. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, Odluka o izboru predsjednika Vlade, potpredsjednika Vlade i ministara – članova Vlade Republike Bosne i Hercegovine, Br. 02-111-414/92, 15. 06. 1992. Sarajevo.

LITERATURA

1. Arifhodžić, Nerkez (2022), *Diplomatija Bosne i Hercegovine od nezavisnosti do Dejtona*, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Sarajevo
2. Bećirović, Denis (2021), *Teritorijalni ekspanzionizam Srbije prema Bosni i Hercegovini (1804-2020)*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
3. Begić Kasim I. (1997) *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991-1996)*, Bosanska knjiga – Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina, Sarajevo
4. Hadžikadunić, Emir (2013), *Zašto Iran?*, Centar za napredne studije, Sarajevo
5. Hoolbruke, Richard (1998), *Završiti rat*, Šahimpašić, Sarajevo
6. Izetbegović, Alija (1995), *Čudo bosanskog otpora: odabrani govori, intervjui, izjave 1994.*, BH Press, Sarajevo
7. Izetbegović, Alija (2020), *Sjećanja*, JU Muzej Alija Izetbegović, Sarajevo
8. Karčić, Hamza (2021), *Međunarodni odnosi: pogled iz Sarajeva*, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo
9. Kliko, Amir (2019), *Rat u Srednjoj Bosni 1992-1994.*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
10. Lisica, Admir (2022), *Bošnjaci pred izazovima globalnih političkih procesa: političko stasavanje jedne nacije*, Udruženje za razvoj saradnje domovine i dijaspore, Sarajevo
11. Mulaosmanović, Admir (2013), *Izetbegovićevih deset godina 1990-2000*, Dobra knjiga, Sarajevo
12. Najetović, Džemal (2009), *Britanska politika u Bosni i Hercegovini 1992-1995.*, DES, Sarajevo
13. Schwartz, Stephen (2000), *Kosovo: Background to a War*, Anthem Press, London

14. Šadinlija, Mesud (2018), *Između pravde i realpolitike. Odnos mirovnih planova i vojnih operacija u Bosni i Hercegovini 1992-1995.*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo
15. Šehić, Zijad (2013), *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna*, Dobra knjiga, Sarajevo
16. Turković, Bisera (2022), *Moj životni put*, Dobra knjiga, Sarajevo, Sarajevo
17. Vlajčić, Sulejman (1996), *Dr. Irfan Ljubijankić čovjek, Bošnjak, šehid...*, SDA BiH – Centar za analitiku, dokumentaciju i komuniciranje s javnošću, Sarajevo
18. Džananović, Nedžma (2019), "BiH's Engagement in Multilateral Fora: Key Foreign Policy Positions Within International Organizations", u: Hasić, Jasmin, Dženeta Karabegović, *Bosnia and Herzegovina's foreign policy since independence: New Perspectives on South-East Europe*, Palgrave Macmillan, 45-69.
19. Karčić, Hamza (2013), "Diplomatske posjete Alije Izetbegovića Sjedinjenim Američkim Državama 1991-1995", *Godišnjak BZK "Preporod"*, 339-346.
20. Lisica, Admir (2022), "Bosna i Hercegovina: Od ZAVNOBIH-a do Dayton", *Zbornik radova ZAVNOS – Historijske okolnosti autonomije Sandžaka*, Bošnjačko nacionalno vijeće, Novi Pazar, 191-206.
21. Medić, Jasmin (2021), "Bosna i Hercegovina između raspada Jugoslavije i sticanja nezavisnosti", *Zbornik radova – Međunarodna naučna konferencija: Prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti (2)*, Institut za historiju, Sarajevo, 257-277.
22. Sokol, Anida (2019), "BiH's Wartime Foreign Policy: Lobbying for Peace and Lifting the Arms Embargo", u: Hasić, Jasmin, Dženeta Karabegović, *Bosnia and Herzegovina's foreign policy since independence: New Perspectives on South-East Europe*, Palgrave Macmillan, 23-43.

INTERNET

1. <https://ba.ambafrance.org/-Ambasada-> (Pristupljeno: 15.6.2023.)
2. <https://stav.ba/vijest/muhamed-sacirbey-ja-znam-da-predsjednik-izetbegovic-nikad-nije-izdao/85> (Pristupljeno: 20.7.2023.)
3. https://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6 (Pristupljeno: 9.1.2024.)

THE DEVELOPMENT OF BOSNIAN DIPLOMACY IMMEDIATELY BEFORE AND DURING THE AGGRESSION AGAINST BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary:

Diplomacy in the conditions of aggression represented a painstaking multi-layered job, which was not easily implemented. The development of Bosnia and Herzegovina's diplomacy should be observed immediately before the declaration of independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina in March 1992, because significant events took place a year earlier that would to a certain extent affect the recognition of Bosnia and Herzegovina as an independent state, as well as the international positioning of this country due to the war period. Although official Bosnian diplomacy can only be spoken of after the recognition of the independence of Bosnia and Herzegovina, and the establishment of competent state institutions, the year 1991 was extremely important, because the lobbying carried out by Bosnian politicians at the time on the international level, both in the West and in the East, was of great importance. importance, which certain international leaders confirmed when recognizing the independence of Bosnia and Herzegovina or establishing official diplomatic relations in the first months of 1992. Immediately before the holding of the Referendum on the independence of Bosnia and Herzegovina, the Government of the SR of Bosnia and Herzegovina had intensive contacts with officials from outside the then Yugoslavia, which was a kind of prerequisite for the later establishment of official diplomatic relations. The aim of the paper is to present the key events that were of great importance in the establishment of diplomatic contacts of Bosnian officials with the rest of the world, to clarify how Bosnian diplomacy developed in the conditions of aggression against the independent Republic of Bosnia and Herzegovina.

Adresa autora

Author's address

Admir Lisica

samostalni istraživač, Sarajevo

admir-lisica@outlook.com